

KRONIKA ETNOLOGICZNA.

Ś. p. Paweł Vinogradoff.

Dnia 17 grudnia 1925 zmarł w Paryżu Sir Paul Vinogradoff, profesor prawoznawstwa w uniwersytecie oksfordzkim, jeden z najznakomitszych na świecie historyków prawa. Urodzony w r. 1854 w Rosji (Kostroma), po uzyskaniu stopnia doktora historii na uniwersytecie moskiewskim i odbyciu kilku podróży naukowych został docentem a następnie profesorem historii. Od początku pracy naukowej pociągała go historia stosunków społecznych; za szczególnie ciekawe uważał zbadanie organizacji społecznej na zachodzie Europy, przedewszystkiem w Anglii dla porównania z rozwojem stosunków społecznych w Rosji. Znakomite przygotowanie historyczne pozwoliło mu dokonać ważnych odkryć w zakresie historii ustroju społecznego Anglii już w początku lat osmdziesiątych XIX wieku; zarazem zdołał zachęcić do studjum historii prawa angielskiego spotkanego przypadkiem młodego prawnika angielskiego, Maitlanda, który następnie zdobył nieśmiertelną sławę jako badacz i organizator badań historii prawa angielskiego. Vinogradoff, zajmując się w Rosji także organizacją szkolnictwa, ściągnął na siebie niechęć rządu i w r. 1902 musiał ustąpić z katedry i wyjechać zagranicę. Ogłoszona już w r. 1892 w Oksfordzie praca o poddaństwie w Anglii (*Villainage in England*), zapewniła mu była wraz z dawniejszemi przyczynkami i z późniejszym artykułem o „Folkland“ tak wielką sławę, że w r. 1903 powierzono mu wakującą wskutek ustąpienia Pollocka katedrę (*Corpus Christi Professorship of Jurisprudence*), stworzoną pierwotnie dla Henryka Maine'a. Vinogradoff wydał w następnych latach szereg dalszych prac po angielsku (*Rozwój obszaru dworskiego, Społeczeństwo angielskie w XI wieku, Prawo rzymskie w średniowieczu*). Zaslugą jego, obok zużytkowania mistrzowsko opanowanej metody historycznej dla zagadnień historii społecznej i historii prawa, było badanie zagadnień ustrojowych pod kątem widzenia ściśle historycznym, bez ulegania poglądom prawnictwa nowoczesnego, które, posługując się w Anglii do dziś dnia argumentami zaczerpniętymi częstokroć z praktyki średniowiecznej, wywierało na odwrót pewien wpływ na badania historyczno - prawne. Vinogradoff założył też serję monografij (*Oxford Studies in Social and Legal History*), złożoną z pism osób, zajmujących dziś przeważnie znakomite stanowiska

w świecie naukowym zwłaszcza angielsko-amerykańskim; w serji tej, prócz rozpraw należących do zakresu historii prawa ukazał się też szereg prac z zakresu historii ustroju społecznego. Wykłady Vinogradoff'a w Oksfordzie poświęcone były przeważnie prawu pierwotnemu (szczepowemu), prawnictwu starogreckiemu i nowożytnemu prawu publicznemu. Wzywany do wielu uniwersytetów zagranicznych na wykłady gościnne (Stany Zjednoczone, Indje), Vinogradoff korzystał ze sposobności studjowania zabytków prawa pierwotnego równie jak przejawów nowoczesnego życia prawnego. To też badania jego w zakresie np. ustroju pierwotnych wspólnot rodowych zakrojone były na szeroką skalę i obejmowały nietylko mir i zadrugę (w tym ostatnim kierunku korzystał z zapalem z rezultatów pracy Oswalda Balzera, dla którego żywił głęboki szacunek), ale i wspólnoty irlandzkie oraz angielsko-celtyckie z jednej, indyjskie z drugiej strony.

Wojna światowa zdawała się zapowiadać dla Vinogradoff'a możliwość powrotu do Rosji; pojechał też do Rosji już w r. 1915; mianowany rzeczywistym członkiem akademii pietrogradzkiej, pojechał znowu w r. 1916, dla wygłoszenia szeregu odczytów; w Anglii ogłosił kilka prac (m. i. o samorządzie w Rosji) celem zapoznania społeczeństwa angielskiego z niektórymi zagadnieniami życia rosyjskiego. Zarazem nie ustawał w pracy naukowej, prowadząc redakcję różnych wydawnictw w zakresie źródeł historii prawa angielskiego. Szlachectwo angielskie otrzymał w r. 1917; wnet potem rewolucja bolszewicka i rozczarowanie z powodu porzucenia sprzymierzeńców przez nowych panów Rosji skłoniły go do przyjęcia poddaństwa brytańskiego. Z tem większym skutkiem przejść politycznych zapalem, oddał się teraz pracy nad dziełem pt. *Outlines of Historical Jurisprudence* (Zarys prawoznawstwa historycznego), które miało być syntezą wszystkich jego badań. Najważniejszy dla etnologii tom I, poświęcony metodologii i prawu pierwotnemu, ukazał się w r. 1920, tom II, omawiający prawnictwo miasta starogreckiego, w r. 1922. Tom III, poświęcony prawu kanonicznemu i tom IV, omawiający nowoczesne prawo publiczne, nie doczekały się ogłoszenia. Vinogradoff, który już dawniej był członkiem wielu akademij i doktorem honorowym kilkunastu uniwersytetów (Oxford, Cambridge, Durham, Liverpool, Harvard, Michigan, California, Calcutta itd.), otrzymał w r. 1925 doktorat honorowy uniwersytetu paryskiego i pod koniec roku pojechał do Paryża dla udziału w uroczystości promocji. Nabawiwszy się zapalenia płuc, umarł w sanatorjum. R. i. p.

Lwów.

LUDWIK EHRlich.

Sprawozdanie z działalności naukowej Zakładu Antropologiczno-Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/5. Skład Zakładu stanowili: Dr. Jan Czekanowski, ordynarjusz i kierownik; Dr. Bolesław Rosiński, starszy asystent; Dr. Konstanty Sobolski, mł. asystent.

Prace w ciągu ubiegłego roku, tak jak w dwu latach poprzednich, były ześrodkowane w kierunku zagadnień systematyki rodzaju ludzkiego.

Dr. B. Rosiński opracował materiały kranjologiczne kreteńskie ogłoszone przez F. v. Luschan'a. Wynik pracy stanowi stwierdzenie przesunięcia w składzie ludności. Gdy ludność okresu minoicznego posiadała wybitny typ śródziemnomorski, obecnie przeważają elementy charakterystyczne dla Europy Północnej i Środkowej. Stanowi to bezwątpienia konsekwencją indoeuropeizacji ludności. Prof. v. Luschan nie zauważył tego przesunięcia pracując metodą morfologiczną. Praca wydrukowana (Kosmos 1925).

Dr. K. Stojanowski zajmował się przedewszystkiem opracowaniem materiału neolitycznego Europy Północnej. Wyniki przezeń osiągnięte stanowiły przedmioty referatu autora na Zjeździe Lekarzy i Przyrodników w Warszawie. Ponadto badał on jeszcze różniczkowanie form organów płciowych męskich, wyniki tej pracy doprowadziły go do stwierdzenia różnic u składników rasowych ludności naszej. Praca wydrukowana (Kosmos 1925).

P. I. Ulbrich zajmowała się zagadnieniem człowieka młodszego paleolitu. Wyniki osiągnięte polegają przedewszystkiem na stwierdzeniu, że mianem rasy Cro-Magnon ujmowane są trzy różne elementy: typ skrajnie długogłowy, wąskolicy, wąskonosy o nawiązaniach śródziemnomorskich, t. z. typ ε, typ północno-europejski, oraz typ trzeci, nawiązujący się do Guanczów z wysp Kanaryjskich, wyróżniający się bardzo niskimi oczodołami. On to właśnie spowodował podawanie zespolenia długogłowości i szerokolicości jako rysu charakterystycznego rasy Cro-Magnon. Wyniki te zostały przedstawione na Zjeździe Lekarzy i Przyrodników w Warszawie.

P. G. Lempert wykończyła swą pracę nad wyodrębnieniem zasadniczych składników ludności Afryki murzyńskiej. Wynik główny stanowi ujęcie czterech składników podstawowych, umożliwiającą rewizję dotychczasowych poglądów. Dotychczas afrykański materiał kranjologiczny uchodził za beznadziejnie słabo zróżniczkowany. Osiągnięte wyniki stanowiły przedmiot referatu Prof. Dr. J. Czekanowskiego na Zjeździe Międzynarodowym Geografów w Kairze.

P. S. Klimek zajmował się z jednej strony opracowaniem materiału azjatyckiego, z drugiej zaś zagadnieniem nawiązań australijsko-afrykańskich w dziedzinie kranjologii. Pierwsza praca doprowadziła już do ustalenia głównych składników ludności północno-wschodniej połowy Azji. W osiągniętych wynikach zaczyna się zarysowywać ściślejza łączność północy z południowym wschodem. Co do drugiej pracy, to tam występują bardzo ściśle nawiązania pomiędzy ludnością obydwu kontynentów, przyczem w Australji brak elementu antropologicznego nawiązującego się do warstw hamickiej i semickiej. Pozostaje to w zupełnej zgodności z poglądami szkoły historycznej w etnologji.

P. M. Gryglaszewska opracowywała materiały kranjologiczne szwajcarskie. Wyniki idą w kierunku zidentyfikowania typu grenelskiego z subnordycznym, oraz stwierdzenia przymieszki identycznej z elementami krótkogłowemi Azji Mniejszej.

P. J. Bryk określał materiały prehistoryczne polskie. Pierwszy

przyczynę poświęcony czaszkom z Remenowa jest już ogłoszony (Kosmos 1925). Ponadto zajmował się on badaniem sprawności fizycznej poszczególnych składników naszej ludności oraz stwierdził, że metoda diagnozy asocjacyjnej rozwiązuje zagadnienie określania systematycznego osobników żywych.

P. E. Minkowska zajmowała się kontrolą dotychczasowych wyników określeń kranjologicznych, oraz przeliczeniem czaszek „scytyjskich“ co doprowadziło do potwierdzenia wyniku, że przeważają wśród nich elementy typu północno-europejskiego. Praca znajduje się w druku.

Dr. K. Sobolski dał monografię antropologiczną żołnierzy z powiatu wilejskiego. Główny wynik ogólniejszego znaczenia stanowi wyjaśnienie komplikacji statystycznych, spowodowanych tem, że materiał nie jest jeszcze wyrośnięty, oraz stwierdzenie prawidłowości w ustosunkowaniu się wielkości współczynników współzależności.

P. K. Barański poddał przeliczeniu materiały włoskiego zdjęcia wojskowego ogłoszonego przez R. Liviego stosując metodę analizy asocjacyjnej. Wynik dał dokładniejsze sprecyzowanie składników ludności, pozwalające na rewizję dotychczasowych wyników. Praca ta posiada duże znaczenie dla poznania nowej metody.

Wykaz prac Zakładu Antropologiczno-Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza, ogłoszonych, bądź też w druku będących, w roku szkolnym 1924/5.

- Bryk J.: Czaszki z Remenowa. Kosmos 1925, Tom L, s. 638—648.
- Czekanowski J.: Co Polska traci wskutek niedostatecznego uprawiania antropologii. Nauka Polska 1925, Tom V, s. 144—157.
- Wyniki badań serologicznych wojskowego zdjęcia antropologicznego. Polska Gazeta Lekarska 1925, Nr. 3. Odb. 7 s.
 - Uebersicht anthropologischer Arbeiten in Polen in den Jahren 1913/4—1924/5. Akademya Fińska Helsingfors 1925. Tom XXXV, Zeszyt 1, s. 20.
 - Anthropologische Beiträge zum Problem der Slawisch-Finnischen Beziehungen. Smya Helsingfors 1925. Tom XXXV, Zeszyt 1, s. 20.
 - Główne kierunki w antropologii polskiej. Tom jubileuszowy Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.
 - Kierunek historyczny w naukach antropologicznych. Publikacja Zjazdu Historyków Polskich w Poznaniu. Odb. 7 s.
 - Essay de la Craniologie Africaine. Publikacja Międzynarodowego Zjazdu Geografów w Kairze (w druku).
 - Aperçu sur les Travaux Anthropologiques de l'Université Jean-Casimir à Lwów 1913/4—1923/4. Publikacja Zjazdu Międzynarodowego Instytutu Antropologicznego w Pradze 1924 (w druku).
 - La détermination anthropologique et le problème des Races Préhistoriques. Tamże (w druku).
 - Zum Problem der Systematik der Kurzköpfigen Schweizerischen Pfahlbaubewohner. Archiv für Anthropologie 1925, Tom XX, N. F. Zeszyt 2/4, s. 65—76.

- Czekanowski J.: Rozwój żywołu polskiego na kresach południowo-wschodnich. *Przegląd Wszechpolski* 1925, Zeszyt 2, s. 29.
- Ludy i rasy. *Historja Powszechna* wydawana przez Bibliotekę Polską. (W druku).
 - Forschungen im Nil - Kongo - Zwischengebiet. Tom IV. Wraz ze skorowidzem dla pierwszych czterech tomów. (W druku).
- Frankowska M.: Czaszki ze Lwowskiej Katedry Łacińskiej XVII—XVIII wieku. *Kosmos* L, s. 649—736.
- Minkowska E.: Wyniki zastosowań metody diagnozy różniczkowej do określania składników ludności europejskiej. *Kosmos* 1925, Tom L, s. 737—748.
- Rosiński B.: Wyspa Kręta przedhistoryczna i współczesna pod względem antropologicznym. *Kosmos* 1925, Tom L, s. 584—637.
- Recherches sur l'hérédité de l'indice cephalique chez la population polonaise. Publikacja Międzynarodowego Instytutu Antropologicznego w Pradze 1924, (w druku).
 - Étude sur les crânes neolithiques trouvés en Pologne. Tamże (w druku).
- Stojanowski K.: Rasowe różnicowanie genitaljów męskich a circumcizio. *Kosmos* 1925, Tom L, s. 798—818.
- Przyczynki do rasowego różnicowania młodzieży polskiej. *Harcistrz* 1924, Nr. 11—12. Odb. s. 14.

PROF. DR. JAN CZEKANOWSKI.

Komisja antropologiczna Polskiej Akademji Umiejętności w Krakowie odbyła w roku 1925 dwa posiedzenia, na których wygłoszone były następujące referaty:

1. Prof. Dr. Józef Kostrzewski. „Zagadnienia tubylczości Słowian w świetle badań przedhistorycznych“.
2. Prof. Dr. Jan St. Bystron: „Próba ujęcia całokształtu ludoznawstwa polskiego“.
3. Dr. Józef Żurowski: „O dotychczasowym stanie badań przedhistorycznych okolicy Krakowa, o ich postępie w latach ostatnich i planie na przyszłość“.

Na posiedzeniu dnia 23 lutego 1926 roku po przeprowadzonej wyczerpującej dyskusji postanowiono rozdzielić dotychczasową Komisję Antropologiczną na dwie oddzielne i samoistne Komisje; a to na Komisję Etnograficzną i Komisję dla antropologii i prehistorji.

Z ruchu etnograficznego w Czechosłowacji. Etnografowie czescy przygotowują wiele cennych wydawnictw. Encyklopedia ludoznawcza czeskosłowacka zapowiada dalsze tomy, a więc w ślad za wydanym tomem, zawierającym „Moravske Slovensko“ pójdą dalsze a mianowicie „Kladsko“ (w druku), potem zaś „Vlašsko, Chodsko, Plzeňsko, Podkrkonoši, Česko - moravská vysočina“. Prace nad całością postąpiły bardzo poważnie naprzód. — Poczynawszy od r. 1926 „Národopisný Věstník“ będzie wychodził w zeszytach kwartalnych. Uczeń prof. Chotka,

Václavík wydał właśnie wielką monografię p. t. „Podunajská dědina“. Vavroušek ogłosił pięknie ilustrowaną publikację p. t. „Dědina“. Doskonały wstęp napisał Dr. Zdenek Wirth, szef sekcji w Minist. oświaty. — W najbliższym czasie wyjdzie „Dialektologická mapa Moravy“, którą opracował Prof. Fr. Travníček. Prócz tego Dr. A. Boháč przygotowuje „Národnostna mapa republiky českoslov.“ — Prof. Jiří Horák wydał K. J. Erbena „Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských“, oraz J. Št. Kubina, „Kladské písničky“. Wreszcie prof. J. Horák z prof. M. Hýským wydał „Sborník praci věnovaných Prof. Janu Máchalovi 1855—1925“, w którym znajduje się też wiele prac, pozostających w związku z ludoznawstwem.

W czasie świąt wielkanocnych w r. 1926 w dniach od 29. III do 3. IV urządzono Naukowe kursy etnograficzne, na których wykładali: Prof. K. Chotek (Naukowe podstawy etnografji), L. Lábek (Zasady porządkowania zbiorów etnograficznych w muzeach prowincjonalnych), Prof. Fr. Pospíšil (Fotografja i film w służbie etnografji), Prof. J. Matiegka (Antropologja a etnografja), Prof. L. Niederle (Etnografja a słowiańskie starożytności), Prof. J. Horák (Dzieje etnografji czeskosłowackiej od początku XIX wieku po chwilę obecną). W kursach wzięło udział 150 uczestników.

Etnologja na uniwersytetach jugosłowiańskich. Etnologja budzi wiele zainteresowania w Jugosławji, jak świadczą o tem stosunkowo liczne katedry uniwersyteckie. W Belgradzie są dwie katedry etnologji, które zajmują Prof. T. Gjorgjević i Prof. J. Erdeljanović. W Skoplje do r. 1924 zajmował katedrę etnologji Prof. S. Trojanović. W Zagrzebiu katedrę etnologji ma dostać prof. Bulat. Na wydziale teologicznym uniw. zagrzebskiego wyklada religjoznawstwo porównawcze Dr. Aleksander Gahs, uczeń O. Wilhelma Schmidta. W Lublanie Prof. Dr. N. Županić zajmuje się antropologją i paleoetnologją, a religjoznawstwem prof. Ehrlich.

Nowy kwestjonarjusz etnograficzny. Nakładem księgarni paryskiej „Maisonneuve Frères, 3 rue de Sabot“ wyszedł w roku bieżącym „Questionnaire d'ethnographie“ napisany przez Ludwika Marina, prezydenta „Société d'Ethnographie de Paris“. (Cena 25 fr. franc.). Rzecz ciekawa, że materiał ludoznawczy podzielono zupełnie tak, jak to przyjęto w ostatnich czasach w Polsce, a mianowicie na dział kultury materialnej społecznej i duchowej. Marin analogicznie dzieli kulturę na trzy działy: 1. Vie matérielle. 2. Vie mentale. 3. Vie sociale. Każdy z tych działów został rozbity na jeszcze drobniejsze poddziały, które omawiają jak najdokładniej różne problemy, jakie należy uwzględnić, czyto przy badaniu etnograficzem pewnego terenu, czy przy opracowywaniu pewnych zagadnień teoretycznych. Kwestjonarjusz Marina przejrzystą swą formą zaleca się zarówno etnografom jak etnologom.